

OOSTENDSE SCHEPEN NAAR KANTON (1719)

door J. MERTENS

Op 19 december 1722 verleende Karel VI het octrooi tot oprichting van een handelscompagnie die voor de termijn van dertig jaar het monopolie van de handel op Afrika en West- en Oost-Indië verkreeg. In navolging van de buitenlandse compagnieën verkreeg zij het recht om koloniën te stichten en uit naam van de keizer verdragen te sluiten met inlandse vorsten (1). Haar thuishaven was Oostende, in die tijd de enige vrije haven in de Zuidelijke Nederlanden (2). Daarom is zij onder de naam van Oostendse Compagnie bekend, alhoewel haar zakencentrum in Antwerpen gevestigd was (3).

Het is bekend, dat reeds vóór de oprichting van de compagnie gelijkaardige plannen hadden bestaan (4) en dat, op het ogenblik van de oprichting, particuliere scheepvaartondernemingen sinds verscheidene jaren op het Oosten voeren. De vaart naar China had zo'n omvang aangenomen dat door de reders reeds in 1718 een handelspost werd gevestigd te Kanton (5).

Onder de eerste reizen zijn die van de Sint-Mattheus en van de prins Eugeen te vermelden: na een reis van zestien maanden hadden deze schepen op 30 augustus 1716 met rijke vracht opnieuw te Oostende aangelegd (6).

De vaart duurde lang omdat ze gebonden was aan een streng tijdschema opgelegd door de overheersende windrichtingen. Men vertrok in januari of februari vanuit Europa en rond augustus of september werd de bestemming bereikt. De volgende vier maanden werden besteed aan het handel drijven.

(1) *R(ecueil des) O(rdonnances des) P(ays-)B(as autrichiens)*, 3e série, t. III (1716-1725), blz. 322-333.

(2) Het archief van de Oostendse Compagnie werd geïnventariseerd door F. PRIMS, *Inventaris op het archief der Generale Indische Compagnie 1723-1777*, Antwerpen, 1925.

(3) Van 1585-1648 (val van Antwerpen / Vrede van Munster) tot 1795 werd de Schelde door Nederland gesloten gehouden.

(4) M. HUISMAN, *La Belgique commerciale sous l'empereur Charles VI. La compagnie d'Ostende*, 1902.

(5) R. DE SCHRIJVER, *Uit de voorgeschiedenis van de Oostendse Compagnie in: Handelingen Kon. Commissie voor Geschiedenis*, CXXXII (1966), blz. 143-159.

(6) De relaties tussen bewoners van de Nederlanden en het Oosten blijken o.m. uit de monografie van R.A. BLONDEAU, *Mandarijn en astronoom. Ferdinand Verbiest S.J. (1623-1688) aan het hof van de Chinese Keizer*, Brugge - Utrecht, 1970.

(6) M. HUISMAN, *op. cit.*, blz. 92-93.

Daarop keerde men terug naar de thuishaven die normaal in het begin van de volgende zomer werd bereikt (7).

Die lange afwezigheden hoorden bij het zeemansbestaan en zij beletten niet dat tussen 1718 en 1722 niet minder dan 35 afvaarten uit Oostende naar het Verre Oosten geregistreerd werden (8). Een van die reizen werd van februari 1719 tot in de zomer van 1720 ondernomen door drie Oostendse schepen : de Saint-Joseph, het Huys van Oostenryck en de Wirtenbergh.

Van twee van de drie schepen werd het logboek bewaard (9). Voor het derde schip, het Huys van Oostenryck, is een belangrijk relaas opgenomen in notariële akten, opgesteld onmiddellijk na de thuishkomst (10).

Technische gegevens over de drie schepen, fregatten, zijn bekend uit vroegere studies. De reders waren : Thomas Ray voor de Wirtenbergh, tonnemaat 350 à 400 ton, uitgerust met 24 kanonnen; Pieter François Moelaert voor het Huys van Oostenryck, tonnemaat 400 à 450 ton, uitgerust met 24 kanonnen; Josephus Beerblock voor de Saint-Joseph, tonnemaat 400 ton, 28 kanonnen (11). De supercargo's, d.z. de opzichters van de lading waren respectievelijk Pennicot voor de Wirtenbergh, J. Naish voor het Huys van Oostenryck en R. Holland voor de Saint-Joseph (12).

Laten wij nu de vaart van de drie schepen even meemaken aan de hand van de scheepsjournalen en het relaas voor notaris. De Saint-Joseph voer enkele uren vroeger af dan beide andere schepen en was ook als eerste terug thuis. Dit neemt niet weg dat het schip een bewogen reis had gehad.

Het voer uit op 5 februari omstreeks middernacht onder bevel van kapitein Thomas Becque uit Oostende. Aan boord bevonden zich niet alleen de bemanningsleden, maar ook een aantal kooplui en twee missionarissen. Alles

(7) K. DEGRIJSE, *De Oostendse Chinahandel (1718-1735)* in : *Belgisch Tijdschrift voor Filologie en Geschiedenis*, LII, 1974, blz. 306, nr. 2 — K. DEGRIJSE, *De maritieme organisatie van de Oostendse Chinahandel (1718-1735)* in : *Marine Academie. Mededelingen*, XXIV, 1976-1977, blz. 19-57.

(8) E.J. BAELS, *De Oostendse Compagnie*, blz. 30.

(9) Algemeen Rijksarchief, Admiraliteit, nr. 660 : journal du « St.-Joseph », capitaine Thomas Becu, revenant de Canton, 1719, février 5 - 1720, juin 3; nr. 661 : journal du « Wirtenbergh », capitaine Philippe van Maestricht, revenant de Canton, 1719, février 6 - 1720, août 4.

(10) Rijksarchief Brugge, Notariaat, depot F.J. Van Caillie 1941, nr. 12, akte 84. — Een vierde Oostends fregat « De Galleye van Brussel » maakte gelijktijdig dezelfde reis. Dit schip behoorde evenwel niet tot de hier beschreven expeditie.

(11) Rijksarchief Brugge, Notariaat, depot F.J. Van Caillie 1941, nr. 12, akte 133. — De « directeur » van de « Brusselsche Galey » was Jacobus Bauwens. — Over de tonnemaat en de waarde van deze schepen zie K. DEGRIJSE, *De maritieme organisatie ...*, blz. 21.

Zie over reders, eigenaars en supercargo's ook :

K. DEGRIJSE, *De Oostendse Chinahandel ...*, blz. 347.

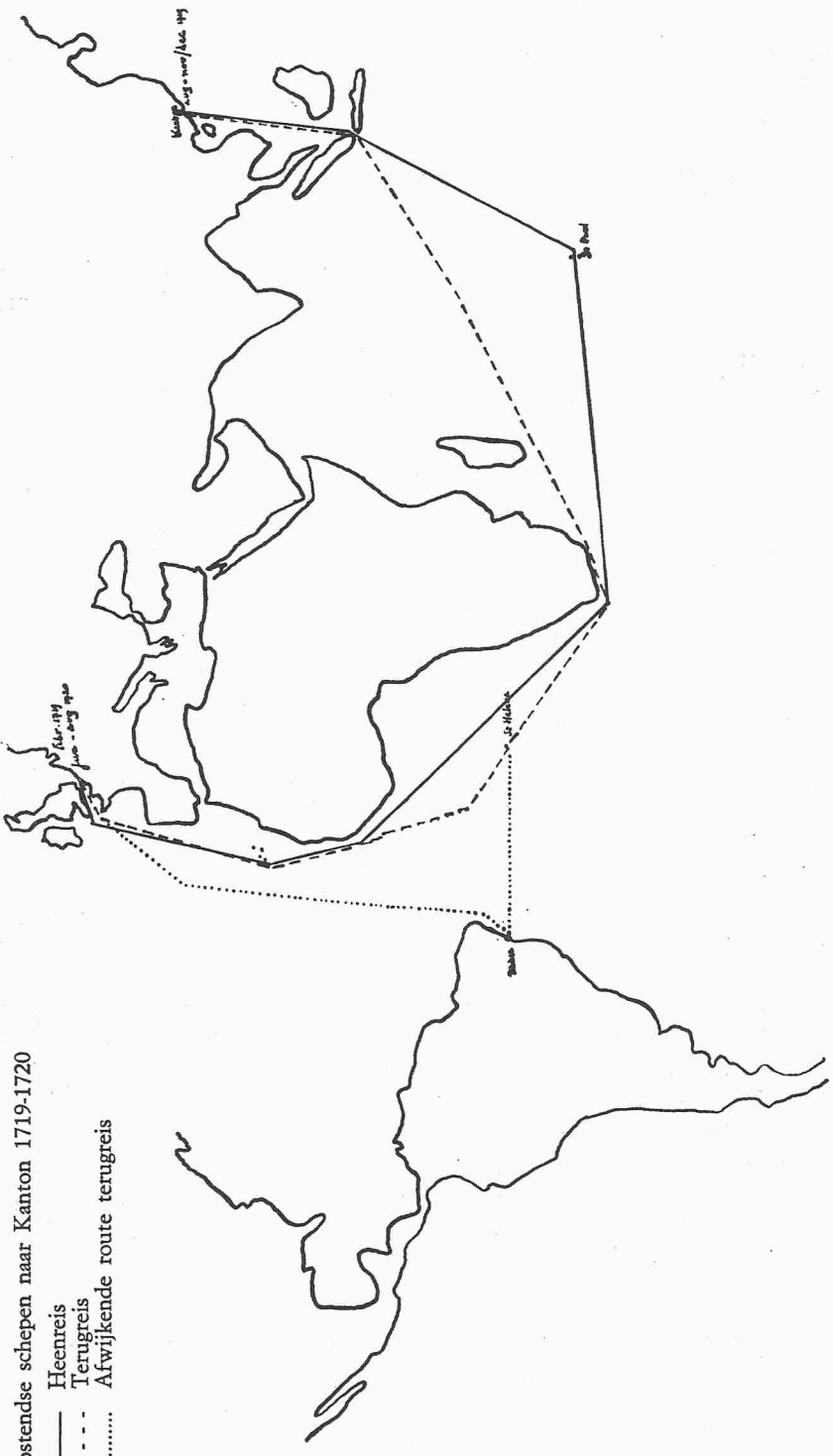
E.J. BAELS, *op. cit.*, blz. 30.

(12) K. DEGRIJSE, *De Oostendse Chinahandel ...*, blz. 347. — J. De Vos getuigt voor notaris Pille dat Pieter Joannes De Reuse supercargo is op het Huys van Oostenrijck (Rijksarchief Brugge, Notariaat, depot F.J. Van Caillie 1941, nr. 12, akte 84).

(13) Zie bijlage 1. Over het totaal aantal bemanningsleden van de hier vermelde schepen, zie K. DEGRIJSE, *De maritieme organisatie ...*, blz. 47-48.

Oostendse schepen naar Kanton 1719-1720

- Heenreis
- - - - Terugreis
- Afwijkende route terugreis

samen waren er een negentigtal personen aan boord (13). 's Middags (6 februari) hebben onze matrozen Duinkerken in het gezicht. Het volgende controlepunt is het eiland Wight, dat zij op 10 februari zien. Op 16 februari 1719 gaan onze scheepslui voor anker in Engeland, in de nabijheid van Torbay, in het zuidwesten van Devon, waar zij aan land gaan om water te halen. In Torbay lopen drie bemanningsleden weg en drie andere worden weggezonden. Is dit de voorbode van een onheilspellende reis? Mogen wij eruit afleiden dat de kapitein te hard was? Heerste een geest van weerspannigheid of zelfs van opstandigheid onder de matrozen? Wie zal het zeggen? In alle geval blijkt uit het vervolg van het scheepsjournaal dat de reis niet zonder moeilijkheden is verlopen, hoe lakoniek de tekst hierover ook moge zijn.

In Torbay wordt gedurende verschillende dagen water ingeslagen. Tevens worden drie Engelse matrozen aangemonsterd. Op 23 februari 1719 wordt het anker gelicht.

Hoewel het fregat Saint-Joseph niet steeds in gezelschap zal blijven varen, worden de eerste dagen na de afvaart uit Torbay afgelegd in gezelschap van « kapitein » De Vos. In werkelijkheid echter is Joannes De Vos geen gezagvoerder op het « Huys van Oostenryck » die onder bevel van de Engelsman Joannes Naish (ook Nesse, Nash of Nasch geschreven) vaart. De Vos is wel de schipper en de onderstuurman van het schip (14).

Spruit de verwarring uit het feit dat kapitein Naish bij de scheepslui van de Saint-Joseph onvoldoende gekend is of staan wij hier voor een uiting van de rivaliteit tussen Engelsen en Vlamingen, zoals die uit het vervolg van het verhaal nog zal blijken?

Op 18 maart bereikt de Saint-Joseph de Canarische eilanden. Zij zien Magranca (Algeranza), Lanterota en Fortaventura (Fuertaventura). 's Anderdaags zien zij ook Gran Canaria.

De reis gaat niet zeer snel. Het duurt tot 9 april voor men de evenaar bereikt.

Met de zuidoost-passaat wil men de Kaap de Goede Hoop omzeilen. Op 17 mei zijn de zeelui 22 mijlen ten zuiden van Kaap Angulhas en wordt koers gezet op het Sint-Paulseiland.

Blijkbaar heeft het schip de wind in de zeilen: op 3 juni vaart men het eiland voorbij en zet men koers in noordoostelijke richting, op het eiland Java, dat op 20 juni bereikt wordt. Hier worden vis en water ingeslagen. Het blijkt dat er in de omgeving van Java een druk scheepvaartverkeer is. Veel schepen varen, zoals ook de Saint-Joseph, onder Engelse vlag.

Intussen was ook, op 10 juni 1719, matroos Jacob Hosten uit Oostende overleden. De herkenningpunten zijn nu talrijker dan in volle zee: de eilanden Krakatau, Sangiang, Boompjeseiland, Luzipara, Sumatra, Bangka en vele andere (15).

(14) Rijksarchief Brugge, Notariaat, depot F.J. Van Caillie 1941, nr. 12, akte 84.

(15) Voor de voornaamste plaatsnamen: zie R.A. SKELTON, *Explorers' Maps*, London - New-York, 1970, blz. 18, 39, 45, 145, 147 en D. HOWSE en M. SANDERSON, *The Sea Chart*, blz. 60, 61, 86, 96, 97. Een oude kaart van de monding van de Kanton-rivier is gereproduceerd in R.A. SKELTON, *op cit.*, blz. 17.

CARGAISON

Du Vaisseau Imperial nommé **Le St. JOSEPH** commandé par le Capitaine *Thoma Beque* arrivé à Ostende le 4. juin 1720. venant de la **CHINE**, dont la Vente se fera par le *Sieur Ferdinand Joseph van Berblock* ancien Treflorier de la ditte Ville le 23. juillet 1720. à neut heures du matin.

PORCELAINES

30910 Assiettes bleu & blan	✦	376 Tasses à Caffé avec	
25032 Tasses à Caffé avec	✦	des manches bleu &	
leurs toucoupes bleu	✦	blan.	
& blan assorties.	✦	1049 jattes bleu & blan,	
40107 dito à Thé assorties.	✦	651 dito Boetes à Sucre	
20711 dito à Caffé bleu &	✦	avec leurs couverts	
& brun assorties	✦	assorties.	
445 Nids de Plats de 6.	✦	1210 dito Tasses quarrées	
en un nid.	✦	pour de Pots à Thé	
35 dito de 9. en un nid.	✦	& Sucre.	
42 dito Plats à soupe de	✦	652 dito Pots à Thé assorties.	
3 en un nid.	✦	914 dito Au lait assorties	
2622 Escailles de Porce-	✦	2551 dito Tasses à Choco-	
laine à Huitres bleu &	✦	lat assorties d'un no-	
blan.	✦	veau medel.	
6297 Soucoupes à Confi-	✦	5354 dito Tasses à Choco-	
tures bleu & blan.	✦	lat avec de marches.	
2597 dito de couleur bleu	✦	393 dito jattes avec leurs	
rouge & doré à Écu-	✦	Soucoupes.	
lières.	✦	582 jattes blanches avec	
1130 Nids de Boetes à Su-	✦	leurs Soucoupes.	
cre bleu & blan de 3.	✦	85 Plats blanches.	
en un nid.	✦		

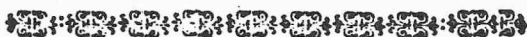
T H É

361 Caisses contenant	—	72192 Livres de Thé Bouy.
240 dito contenant	—	52340 Livres de Thé Congo.
15 dito contenant	—	2553 Livres de Thé Pecko.
79 dito contenant	—	3664 Livres de Thé Imperial
1253 Caisses	} continants	81780 Livres de Thé verd.
120 Caisses		

18727 Livres Radix Chinae
 2566 Livres Sago,
 973 Livres de Colle de Poisson dito Huysblat.

Le Navire le **St. JOSEPH** selon l'Inventaire se vendra immédiatement au plus offrant après la Vente du Cargaison dont le dit Inventaire se pourra voir pendant la ditte Vente.

L'on vendra aussi différentes sortes des Marchandises des Pacouilles dont la Liste sera distribué dix jours avant la Vente.

A O S T E N D E

Chez **JACQUES DE LA RIVIERE** 1720.

ARA, Raad van Financiën - 8604.
 Aankondiging verkoop « Saint-Joseph » en scheepsloading.

Op 6 juli is het schip het eiland Bangka voorbij en zet koers op Kanton. Opnieuw meldt het journaal het voorbijvaren van een resem kleine eilandjes w.o. Poulo Condore. Bij het naderen van Kanton verloopt de vaart moeizamer en langzamer. Er moet gelet worden op klippen en op onvoldoende diepgang, terwijl tussen « hoge gebergten » gevaren wordt en men in « groot perikel » is.

Op 26 juli loopt het schip Macau binnen. Er wordt opnieuw water gehaald en op 29 juli vaart men, onder het geleide van een rivierloods de Parelrivier op naar Kanton. Op 2 augustus komen de zeelui voor anker te Wampo (Huang-Pu), een voorstad van Kanton, waar ze ook nog een Frans schip uit Saint-Malo ontmoeten.

Op 3 augustus « is onsen coopman naar Canton gevaeren om Coophandel te doen met de Chineesen ende tot de coopmanschappen te ontfangen hebben ons schip doen voorsien.

Wij bevinden als dat de Chineesen armelyck leven, ende daer zijn over de 6000 woonsteden die voor de stadt op het water huishouden ».

Onder de bemanning zelf gebeurt ook wel het één en ander : sommigen, zoals oppercuyper Mattheus Vande Wiel(e) worden afgedankt, een andere (Thomas Vanden Broucke) verdrinkt, een andere sterft. Op 20 augustus komt het tot een hevige ruzie tussen de bemanning en Engelse kooplui en matrozen, die te Kanton zeer talrijk aanwezig blijken te zijn. Het is niet duidelijk aan welke kant de vele Engelse matrozen van de Saint-Joseph staan. Alleen verhaalt het logboek dat « de Engelsen » zich met geweld van het schip meester maakten en kapitein Becque dwongen zijn eigen bemanningsleden met de « peerdezweepe » te « slaen », « twelcke hy refuseerde, seggende dat de keyserlycke patente diergelycke justitie niet en permitteerde ». Zijn verzet baatte niet. Gedwongen de « straf » uit te voeren, riep Becque luid : « siet mannen ick bender forcelyck toe gedwongen en het sal my de doodt kosten ».

De kapitein had blijkbaar goed gezien : op 27 augustus noteert de auteur van het boordjournaal droogweg : « capiteyn Thomas Becque van Oostende overleden ». Op 27 november ligt het schip klaar voor de terugreis « naer tvaderlandt volgelaeden met thee, procelaine en syde en chinawortels ».

Ook nu vordert de reis aanvankelijk eerder langzaam. Ongeveer een maand na het vertrek uit Kanton worden van 28 tot 30 december op Java de laatste voorraden ingeslagen voor de rest van de terugreis.

Rond Nieuwjaar 1720 wordt het anker gelicht en spoedig komt het schip in een zware storm terecht. Op 10 januari « ten 12 uren waeydet soo art dat wy moesten schoverzeylfocke (16) innemen en goyden 9 stucken over boord en capten de lantloodt in stucken en tplichtancker van de bocht en meer ander rommeling; ten 3 uren woey de besaene wech met groote slachregen » ...

Op 21.2.1720 heeft de bemanning kaap Angulhas in het zicht. 's Anderdaags ontmoeten zij twee schepen uit de Verenigde Provinciën, de « Arentsduyn

(16) Voor de terminologie : *Maritieme Encyclopedie* o.r.v. J. Van Beylen e.a., Bussum, 1970-1973, 7 dln.

van Enckhuysen » en de « Neptunus van Rotterdam » « waarof den eersten ons preyde ende seyde dat wy moesten afhouden of dat hy ons soude de laege geven gelijk hy ons een schoote over schot met scherp ». De ontmoeting lijkt dus niet bijzonder hartelijk te zijn ... De soep wordt echter nooit zo heet gegeten als ze geschonken wordt en de reis kan zonder verder onheil voortgezet worden.

Op 8 maart 1720 komen zij voor Sint-Helena en acht dagen later zien zij Ascension, waar men voor anker gaat en vele schildpadden van ieder meer dan 500 lb. vangt. Na een dag wordt het anker opnieuw gelicht.

Op 6 mei 1720 zien de matrozen van de Saint-Joseph twee schepen. Er wordt een sloep uitgezet om te informeren over de toestand in Europa. Men verneemt « dat in Europa al pays was tusschen Engelant en Hollandt ende onsen keyser en schorting van wapenen tusschen Spagnien ende ons voor den tyd van 6 maenden ». Op dat ogenblik is ons schip nog slechts 300 « Vlaemsche mijlen » van « Engelants eynde » verwijderd (17). Men ontmoet en meer schepen, uit Frankrijk en uit Holland. Op 28 mei 1720 zien onze scheepslui de « vieren van Poortlant » (Portland) en 's anderdaags het eiland Wight. Op 31 mei komt Duinkerken in het gezicht. Op 2 juni komt het schip voor anker in de rede van Oostende en op maandag 3 juni 1720 sluit stuurman Lucas de Jager, « midt den dood van de Capiteyn » het logboek met volgende woorden : « hebben over de vloet ons ancker gelicht ende syn Godt Danck op de selve vloet tot Oostende binnen gecommen ». Uit de titel van het « Journael van het fregatschip de Wirtenbergh van Oostende uitgevaeren in Compagnie van het huys van Oostenrijck capiteyn Nesse ende St. Joseph capiteyn Thomas Beque gedestineert naer Canton in China, beginnende vanden sesden februarij 1719 uyt en thuyt tot den 4 augst 1720 » door kapitein Philippus van Maestricht (18) weten wij met zekerheid dat de drie schepen tot een zelfde expeditie behoorden.

Ook van de Wirtenbergh kennen wij de bemanning. Bovendien kennen wij hun herkomst en leeftijd (19). Het journaal van de Wirtenbergh verschilt in nog andere opzichten van dat van de Saint-Joseph. Het laatste is opgesteld als een lopende tekst — in verhaalstijl zou men kunnen zeggen — terwijl dit van de Wirtenbergh opgesteld is in kolommen, in een stijl die men als meer functioneel zou kunnen omschrijven.

De kolommen duiden aan :

1. de dagen; iedere dag telt 24 uur van 's middags 12 uur tot 's middags 12 uur;
2. de verheid (20) uitgedrukt in « Duytsche ofte Vlaemsche mijlen van vijfthien in een graet »;

(17) Vlaamse mijlen van 15 in een graad, cf. Algemeen Rijksarchief Brussel, Admiraliteit, nr. 661 : boordjournaal van de Wirtenbergh.

(18) Algemeen Rijksarchief, Admiraliteit, nr. 661.

(19) Zie bijlage 2.

(20) Verheid is de afstand tussen twee plaatsen via de route door een schip gevaren. Dit begrip is belangrijk bij de koersbepaling bij loxodroomvaart. In principe komt het erop neer dat de situering van een schip (lengte- en breedtebepaling) afhankelijk is van de vaartrichting maar ook van de afstand. Iedere dag werd de situatie bepaald vermits het schip een denkbeeldige rechtlijnige koers volgt via een gebogen oppervlakte (zie *Maritieme Encyclopedie*, IV, blz. 107-109 en 298 en VII, blz. 101).

3. « courssen die in het zeylen waergenomen sijn »;
4. « de veranderingen vande weeder, zeylen, gronden, ontmoetyngen, generaële courssen des eetmaels met haere distantie midtsgaeders de geobserveerde breeten ofte gegiste, de observatie der stroomen op verscheyde plaetsen ... Item de meridiaens distantien van d'eene plaets tot d'ander, opdoeninge van landen met eenighete opmerckijngen van vogels, etc. »;
5. de winden.

De Wirtenbergh zette uit zowat 1 uur na de afvaart van de Saint-Joseph, dus om 1 uur 's nachts op 6 februari 1719. Op 19 februari is Wight in het gezicht, en op 12 februari Portland. Op 1 maart 1719 is het schip in Garnsee (Guernesey) en op 10 maart « preyden » zij een « Engelsche barke die naar Livorn toe wilde ». Op het einde van de maand maart valt het vertrek « van 't Eylant Feeroo (Ferro of Hierro in de Canarische Archipel) ... in de noord-oost Pazaed » te situeren.

Bij het overvaren van de evenaar werd « een matroos genaemt D. West » (21) gedoopt « en viel drye mael van de ree; de reste betaelde al een bottel brandewijn » ...

In mei wordt de « Caep Bon Esperance » omzeild. Naar het einde van de maand toe worden « albatrossen en pintade vogels » (parelhoenen) en « witte vogels genaemt ganets » (bruine meeuwen) opgemerkt. Men kijkt dan uit naar de « eylanden St. Paulo Amsterdam ».

Op 10 juli is Java in het gezicht. Van 15 tot 17 juli haalde de bemanning van de Wirtenbergh « houdt en water soo veel wij conden ». Omtrent de middag « — op 17 juli 1719 — saeghen (wij) een seijl twelck de straet Su(n)da in quam met dhollandsche vlagge en wij lieten d'Engelsche vlagge waeyen ». De Wirtenbergh zet een jol uit om eens poolshoogte te gaan nemen bij het andere schip. Op 17 juli, na de middag, « quam de jolle aan boort met raport dat het voornoemde schip was thuys van Oostenrijck Capⁿ. Nesse den welken met ons uyt Oostende geseijlt was. Lieten de keyzers vlagge waeyen en hij van gelijcken ... ».

Uit deze feiten blijkt dat Hollanders en Engelsen de neiging hebben elkaar met rust te laten. De keizerlijke vlag blijkt minder garantie te verlenen en wij weten dat Engelsen en Hollanders zich inderdaad tegen de handelsactiviteit van de Oostenrijkers hebben verzet en dat dit zelfs tot de opheffing van de Oostendse Compagnie heeft geleid in 1732.

Een heleboel eilanden vaart men voorbij : Luzapara, Monapin, Poulo Nanea, Lingga, Poulo Auroe, Poulo Condore, Catwick (22). Op 12 augustus 1719 voer een schuit « met de supercargen naer Macco (Macau) om te vernemen hoe alles gelegen was met de Chineesen ».

Op 16 augustus is het schip te Wampo (Huang-Po). Het wordt begroet door de reeds ter plaatse zijnde Saint-Joseph en het Huys van Oostenryck.

(21) De naam van D. West wordt niet vermeld onder hen die de reis hebben volmaakt : zie bijlage 2.

(22) Zie R.A. SKELTON, *op. cit.*, blz. 18, 39 en 145; D. HOWSE en M. SANDERSON, *op. cit.*, blz. 60, 61.

Journal.

Van het fregat Schip de
Wirtenbergh

van Oostende uijt gevaeren
in Compaignie van het huijs
van oostenrijck Cap.ⁿ Nesse

Ende.
St Joseph Cap.ⁿ Thomas Beque
gedestineert naer Canton
in China

Beginnende vanden sesden february
1719 uijt en thuijs tot den 4 august
1720

Door Philippus van Maestricht

Ook hier weer verhaalt het logboek de gebeurtenissen van zondag 20 augustus 1719 « schoon lievelick weder en waren met sonneschijn en na middaghs wasser groote karelle aen landt tusschen de matroosen en sommige officieren soo dat de boodts van de schepen waeren genootsaeckt met volck en geweire aen landt te gaen om het selve te middeleren en het volck naer de schepen te poogen; onse jolle onder bevel van een quartiermeester Richard Parrij (23) het volck van de Sonderlandt aen boord voerende is uyt de selve gevallen en verdronck sober sijnde voorwaer een droevigh ongeluck ... ».

Op 23 augustus kwam de Apo (24) in « al de schepen aen boort en wiert met alle respect ingehaelt en ontfangen ende vereert met canonschoten. Voor avont voer den apo weder op na Canton ende supercargen van gelijcken ».

Intussen werden « wijn en ander nootsakelickheden naer de factorij » in Kanton gebracht en worden water en kisten in een pakhuis « gemeene sijnde met de St. Joseph » opgeslagen.

Op 6 september kwam voor Wampo (Huang-Po) nog een vierde Oostends schip : de Brussel (= de Brusselsche Galeye) onder bevel van kapitein De Rudder.

Vanaf 14 oktober kwam de lading aan boord. De eerste bestond uit enige kisten « posteleijn ». Op 4 november vierden alle schepen van de Oostenrijke Nederlanden het naamfeest van de keizer. Zij lieten « de vlagge en wimpels waeijen en schooten smiddaghs : het huys van Oostenrijck 9 schoten, de Saint-Joseph 17 schoten, de Brussel 14 en wij (de Wirtenbergh) 17 schoten ».

Op het einde van de maand vertrokken achtereenvolgens het Huys van Oostenryck, op 29 november, 's morgens, daarna de Saint-Joseph, na de middag. Op 30 november, na de middag, zeilde de Brussel af.

Midden december vertrok de Wirtenbergh. Scheepsdokter Jacob Wolsey moest men te Kanton achterlaten. Hij stierf er « vande loop ». Op 17 december komt voor de laatste maal een sloep van Kanton met de « reste van de facturije goederen ». De Wirtenbergh vaart de rivier af, voorbij de twee kastelen van « Pocatijgre » (= Bocha Tigris) en blijft nog enkele dagen bij het grote Ladron-eiland liggen. Vandaar wordt op 23 december, koers gezet op Java. Bij het Prinseneiland wordt zoveel mogelijk water en hout opgeslagen en met de zuidoostpassaat zet het schip de thuisvaart in.

Omdat op 3 april 1720 vastgesteld was dat « salvo justo » nog slechts « twintig vat » water overbleven, « resolveerden om naer bresyl te houden terwijl wij op onse thuysreyse veel stilte presumeerden te hebben en het sekerste voor het onsekerste te nemen om aldaer ons van water te versien ».

Op 30 april 1720, rond 11 uur 's morgens is de Wirtenbergh in Bahia. Men vernam dat « Capiteyn Nesse met thuys van Oostenryck ses daegen van hier geseijlt was », maar afgezien van dit bericht, was de ontvangst niet hartelijk.

(23) Voor de bemanning bij het einde van de reis van de Wirtenbergh, zie bijlage 2.

(24) De Apo (Hopou of Houpou) is een door het Chinese hof aangestelde ambtenaar voor controle over de Europese China-handel (Zie R. DEGRIJSE, *De Oostendse Chinahandel ...*, blz. 311 en M. HUISMAN, *op. cit.*, blz. 290, die hem « douane-directeur » noemt).

Men eiste « gedeurigh informatie hoe en op wat pretext wij hier gecommen waeren ». Uiteindelijk verkreeg de Wirtenbergh dan toch de toelating om vers water en proviand in te slaan.

Op 16 mei verlaat het schip Bahia; op 10 juni wordt de evenaar overschreden en op 10 juli sterft Joseph Sabul uit Guernesey, eveneens « van de loop ». Ook de Wirtenbergh informeert over de politieke toestand in Europa bij schepen, die het ontmoet. Op 26 juli gaat de Wirtenbergh voor anker te Calais, verwijlt later nog even in de rede te Duinkerken, waar een Duinkerke en een Oostendse loods aan boord komen. Op 2 augustus zien de manschappen de « vieren van Nieuwpoort » en schieten even later « voor onse Lieve Vrouwe van Lombardsijde seven schoten ». 's Anderdaags gaat men in de nabijheid van Oostende voor anker maar op 4 augustus is de grote dag : zij « seylden met de middagh binnen de haven van Oostende, quaemen aen ancker en vereerden de stadt met 11 schoten, wierden bedanckt met 3 schoten, besloegen de zeijlen en miecken tship vast synde door d'hulpe godts in behouden haven geluckelick gearriveert ... ».

Van het derde schip, het Huys van Oostenryck, hebben wij het boordjournaal niet teruggevonden. Het relaas van de reis hebben wij uit de mond van Joannes De Vos, schipper en onderstuurman die op 28 en 30 juni en op 1 juli 1720 voor notaris Pille te Oostende verscheen om een klacht tegen kapitein Naish te laten doen (25).

Vanzelfsprekend is het verhaal hier gekleurd. Tegenover de objectieve registratie van feiten in het scheepsjournaal staat hier het door misnoegen vertekende verhaal van Joannes De Vos. Het Huys van Oostenryck vertrok eveneens op 6 februari 1719. Ze waren nog maar pas in zee als Naish aan De Vos « het acces tot de cahuyte, den tafel vande selve ende de galderye tot het maeken van syn gevoegh » verbod. Hierdoor werd comparant De Vos genoodzaakt « sich te voegen om te eeten met Sr. Pieter Joannes de Reuse supercargoo, Urbanus Rosseau, Norbertus van Lanckveldt beyde schrijvers ende Joannes den Beer oplooper » (26). Genoemde heren kregen op gelijk wijze hetzelfde eten als de matrozen en daar tilde De Vos zeer zwaar aan. Een andere reden tot ongenoegen was de onbekwaamheid van kapitein Naish. Naar het zeggen van comparant verwarde Naish het eiland Wight met de Franse kust. Had De Vos op dat ogenblik (9 februari, dus pas na de afvaart) niet gezegd welke koers moest gevaren worden dan zou het schip op de plaat van Wayenbrugge bij Wight, nog voor de reis goed was begonnen, ten onder gegaan zijn.

In Torbay, waar het schip van 14 tot 23 februari voor anker ligt, wordt De Vos zijn tafelkleed (ammelaken) afgenomen en moet hij eten op een « kiekencye ».

(25) Rijksarchief Brugge, Notariaat, depot F.J. Van Caillie 1941, nr. 12, akte 84. Zonder te kunnen vaststellen of er hier een verband is met de klachten van De Vos c.s moet hier gesignaleerd worden dat de volgende reizen van het Huys van Oostenryck niet langer onder bevel stonden van J. Naish : zie K. DEGRIJSE, *De Oostendse Chinabandel ...*, blz. 309.

(26) Aan de hand van het relaas van De Vos weten wij dat volgende personen lid waren van de bemanning van het Huys van Oostenryck : J. Naish, kapitein; J. De Vos, onderstuurman; P.J. De Reuse, supercargoo; V. Rosseau, schrijver; N. Van Lanckvelt, schrijver; J. De Beer, oplooper; A. Gyljotton; J. Krys; B. De Bakker; Th. Hall, koopman; E.P. Nicolaus, priester-augustijn.

Op 3 maart wordt het galjoen (27) in een storm vernield en men moet naar Valmuyen terugkeren om het te laten herstellen. Weer blijkt hoe de kapitein en de opperstuurman niet tegen hun taak opgewassen zijn : zij blijven verslagen staan bij het zien van een klip maar De Vos zegt « in verbis : die clippe is den wolf, waarom moet ghy lieden verlegen sijn ».

Nadat het schip vermaakt is, gaat het blijkbaar langs de door de andere schepen gevolgde route naar Kanton. De scheepslui « sijn ten laste op den 16 ougust vanden voornoemden (1719) jaere (naar onderstaen te hebben menighvuldige injurien ende vervloeckijngen vanden voorseyden capiteyn Naish, opperstierman als engelse matroosen) gearriveert in de reviere van Canton in China ».

De behandeling is intussen niets verbeterd. De Vos heeft « niet anders gehadt ... als het matroosrancoen, behalvens ondertusschen (doch seer raer) een brocxken varsch vleesch ». Uit het vervolg van het verhaal blijkt dat de bemanning maar eens in 24 uur te eten kreeg. Naish was een slechte kapitein : te Wampo (Huang-Po) verkocht hij zes stukken geschut.

De Vos blijft gedurende het voor anker liggen te Kanton aan de wal. Kapitein Naish wil hem geen toelating geven om zijn aankopen in zijn slaappleaats in het schip te stapelen, behalve dan voor vijftien pond thee. Toch schijnt De Vos het met het verbod van de kapitein niet te nauw te hebben genomen, want op de terugweg wordt het schip nabij de Kaap de Goede Hoop door een zeerooverschip veroverd. De zeeroovers stelen uit de goederen van De Vos : zestien stukken damast, een stuk gele tafta, twaalf pond groene thee, twee paar zijden kousen, het merendeel van zijn klederen en lijnwaad, een partij porselein en een deel stuurmansgereedschap. Hiermee lopen wij echter op het verhaal vooruit. Vooraf moet melding gemaakt worden van een ruzie op 2 december tussen Vlaamse en Engelse matrozen « ter causen de Engelsche niet en wilden laeten volgen aende Vlaemsche matroosen hunne cleederen isser achter op den schepe geropen geworden dat de Vlaemsche matroosen waren vechtende jegens de Engelsche waer op drye Vlaemsche matroosen genaemt Anthone Gyljotton, Jachim Kryns ende Bertholomeus De Backer » werden gegrepen, door de kapitein zelf tot bloedens toe met de « paardezweep » werden geslagen en aan land gezet. De verstandhouding op het schip lijkt altijd zoek te zijn geweest. Reeds vóór dit voorval klaagt De Vos over « desrespect en irreverentie » vanwege de koopman Thomas Hall en vanwege de opperstuurman voor E.P. Nicolaus, priester-augustijn op het schip.

Wij vermoeden dat onze held tevreden zal geweest zijn toen in december 1719 de terugreis werd ingezet.

Op 21 februari 1720 heeft, nabij Kaap de Goede Hoop, de reeds bovenvermelde ontmoeting met de zeerover plaats. In het gevecht dat plaats heeft worden de opperstuurman en drie bemanningsleden gedood. Twee anderen worden gekwetst.

De zeeroovers hebben het vooral op goud en wapens gemunt en vooral de koopman — supercargó — Pieter Joannes De Reuse wordt aan de tand ge-

(27) Galjoen : uitbouw van het voorschip dat zich vanaf de bak naar voren uitstrekt tot ver buiten de voorsteven. Dient om de boegspriet neer te houden.

voeld. Hij en ook Urbanus Rosseau, één van de schrijvers, worden mishandeld. Dit optreden schrijft De Vos toe aan de minachting van de Engelsen voor de Vlamingen. Dat de Engelsen volgens de auteur van het verhaal niet veel zaaks waren, wordt ten overvloede bewezen door het feit dat sommige Britten bij de zeerover dienst nemen. Op 28 februari laten de zeerovers kapitein Naish wegvaren.

Uit een verklaring van kapitein Naish bij de thuiskomst vernemen wij meer bijzonderheden over de piraten : het ging om een Engels schip, bewapend met 38 kanonnen. Het Huys van Oostenryck bleef zeven dagen in de macht van de zeerover maar men liet het met zijn lading op 27 februari 1720 vrijuit gaan. De zeerovers hadden immers drie dagen voordien een blijkbaar betere buit gemaakt, de Prins Eugenius onder het bevel van kapitein Joannes De Clercq (28).

Kapitein Naish zette dan koers op Sint-Helena om het schip opnieuw van victualiën te voorzien, maar krijgt er niets en moet naar Baja de Tados los Sanctos (Bahia) in Brazilië zeilen. Daar kan men de nodige voorraden inslaan en op 25 april 1720 naar Oostende afzeilen.

Men is op 27 juni 1720 terug in de thuishaven. De Vos poogt de waarachtigheid van zijn verhaal nog kracht bij te zetten door te verklaren dat Pieter Joannes De Reuse dit alles wil bevestigen.

Tot daar het relaas van drie scheepvaartreizen naar Kanton. Er blijkt uit deze verhalen dat de Chinavaart in het begin van de 18de eeuw geen lachertje was : de uitrusting was nog vrij primitief, ontmoetingen met zeerovers niet uitzonderlijk, de hygiëne liet te wensen over. Bovenal blijkt er tussen Engelsen en lieden uit de Oostenrijkse Nederlanden onder de bemanning een aanhoudende rivaliteit te hebben geheerst. Soms leidden deze spanningen zelfs tot manslag. In haar geheel valt de bemanning als een ruw volkje te catalogeren. In de praktijk werd steeds dezelfde vaartroute gevolgd met eventueel een halte te Bahia op de terugreis. De reizen naar Kanton brachten flinke winst op. Belangrijke Oostendse handelaars waren erin geïnteresseerd.

Zo ontvangt Nicolas De Rudder, kapitein van de « Gallaire de Bruxelles » (de « Brusselsche Galeye » die gelijktijdig met ons trio de tocht naar Kanton maakte), een fregat met 18 kanonnen van Thomas de Grysperre 1500 florijnen Frans wisselgeld om in China waren te kopen en die bij thuiskomst aan Grysperre te leveren (29).

Over de scheepsloading die door de Saint-Joseph werd aangevoerd en op 23 juli 1720 om 9 u. 's morgens door Ferd. Joseph van Berblock, gewezen tresorier van de stad werd verkocht, zijn wij goed ingelicht (30) : het betreft hoofdzakelijk porselein en thee. Niet minder dan 163.355 stuks porselein en 2.178 kisten en manden thee, in totaal 212.529 pond, werden te koop aangeboden. Ook van een volgende reis, van februari 1721 tot juni 1722

(28) Algemeen Rijksarchief, Admiraliteit, 563, f° 62 v° - 63 v°.

(29) Rijksarchief Brugge, Notariaat, depot F.J. Van Caillie 1941, nr. 12, akte 139 (10.2.1719).

(30) Algemeen Rijksarchief, Raad van Financiën, nr. 8604.

weten wij dat de lading o.m. 290 stukken zijde, 1.503 kisten porselein en 199.000 pond thee bevatte (31).

Het moet ons dan ook niet verwonderen dat bij deze Chinareizen (32) vaak fabelachtige winsten werden gemaakt, die soms tot 100 % van het geïnvesteerde kapitaal bedroegen, vooral in de bloeitijd van de Oostendse Compagnie. De particuliere Chinaschepen bereikten wat minder hoge nettowinsten. Toch was de winst van het Huys van Oostenryck in de hier besproken reis 85 %, die van de Wirtenbergh 55 % (33). Ook nu nog zouden velen voor een onderneming met zulke hoge winstkansen wel een gokje wagen.

ARA, Admiraliteit f° 63 v°
Handtekening Kapitein Naish.

(31) M. HUISMAN, *op. cit.*, blz. 211-212 en noot 4. — K. Degrijse vermeldt als theelading voor die reis 258.700 Oostenrijkse pond (K. DEGRIJSE, *De Oostendse Chinabandel ...*, blz 347). — De winst van de Saint Joseph wordt voor deze reis door M. HUISMAN, *op. cit.*, blz. 291 op 85 % geraamd. Interessant is nog te signaleren dat het schip zelf met toebehoorten op 1 augustus 1720 van eigenaar veranderde. Het werd door Frederik Emmery gekocht voor rekening van Louis Frans de Coninck en Guillaume Verachter, bankiers te Antwerpen (A.R.A., Admiraliteit, 563, f° 75 r°).

(32) M. HUISMAN, *op. cit.*, blz. 143.

(33) K. DEGRIJSE, *De Oostendse Chinabandel ...*, blz. 343.

BIJLAGE I

Algemeen Rijksarchief Brussel, Admiraliteit, nr. 660 :

JOURNAEL VANT SCHIP GENAEMT DE ST. JOSEPH.

Lijste van d'Equipage.

Capiteyn Thomas Beque
dheer Frans Rosa coopman
dheer Joan Bapte Paulus 2.ditto
dheer Rg. Holland
dheer Pieter Waldo
dheer Antonius ter Troost)
dheer Adrian Leemans) missionarissen
Eersten stierman Rogier Hall
2.ditto Mr. Andrews
3.ditto Detdy Rydel
4.ditto Lucas de Jaeger
Jacques Docet Docter primo
Jan Bornoot 2.Dr.
quartiermeestere Maximilien Melchior
Jacobus Bettox ditto 2en
Pieter Jacobus Segers 3.ditto
Boodtsman Mattheeus de Mon
Thomas Wissem
Ignatius Willemsen
Mattheus Vande Wiele oppercuyper
Joseph Andriesen ondercuyper
Joannes Wricht doodt
Jan Breda
Nicolas Droly
Willem Richarsen
Jan Lovedy
Vincent Seens
Jan Helleston
Jan Hetsman
Frans de Clerck
Joseph Torberouw
James Broeder
Pieter Hydooud
Gillis Preres
Jacobus Preuvenaer wegh geloopen in Canton
Willem Hoewfrys

Gillis Micke
Michiel Lee
Michiel La Grande
Jacobus Fruits
Guilliamer Merlier
Roelof Mallepat
Pieter La Vandeere
Joannes Pauwaert
Simon Beule
Mattheeus Ball
Mattheeus Bastin
Carel Lootens doot
Joannes Van Lokeren
Joannes La Maffilie
Jacobus Pieters
Ignatius Lauwereyns
Isaac Steenhauer
Jacobus Buddaert
Francis Daem
Thomas vanden Broucke verdroncken doot
Joannes Barteley n vant schip
Geerart de Prié
Jean Le Tuer
Francis Everaert
Joannes de Clir
Frederick Blanson vant schip afgeset
Thomas Leencoen
Cornelis Thomasen
Joseph de Rouw
Joannes Bekaert
Jacobus Hosten doot
Joannes de Febuer
Judocus de Smidt
Joannes King doot
Joseph Dakens
Thomas Fard
Eduard Cattereel doot
Joan Toren
Jan Andrew
Jan Jacques Batham jongen doot
Willem Seperson
Willem Richarson
Thomas Ellen
Jan Willemson
Frans Baywell
Guillielmus Ockel Baverson
Thomas Leens
Frans Farell
Frans du Mon
Frans Oket

Jacobus de Coninck in Torbay wegh geloopen
Ambrosy Vertange idem weghgeloopen
Joseph Joannes Bosteroot idem weghgeloopen
Ignatius Steenkiste wegh gesonden in Torbay
Assentius de Graeve idem
Jacob de Seilmacker idem
An boord gecommen tot Canton
Riguez Battler
Jan Bosan
Abram Cristonie
Jan de Rouw
Willem Apkins
Jan Seckson
Jan Boonseyts
Geleen Claes
Hubert Jansen Verschuere
Jacob Janssen
Frans Millam
Archibal Stepburn
Richard Stretham
Jan Baptiste —

BIJLAGE II

Rolle d'Equipage du vaisseau nommé

LE WIRTENBERGH

(Algemeen Rijksarchief Brussel, Admiraliteit, nr. 661, partim).

Philippe Maestricht Cap ^{ne}	agé de 28 ans	natif d'Ostende
Nicolais Funnell cap ^{ne} en second	35	bourgeois d'Ostende
Guilliaume Taylor premier pilot	35	d'Essez
Alexander Brauwne second d ^o	27	Angus
Henrij Gije troxieme d ^o	32	Midlesex
Jean Shurla quatrieme d ^o	35	Essex
Guilliaume Weins bootsman	24	Fife
Joannes ... second d ^o		
Laureijns Quest Cannonnier		
Pierre Anderson second d ^o	21	Angus
Joseph Mansfelt charpentier	40	Kent
Michiel Cloass second d ^o	36	Oostende
Jacques Supple galphat	30	Lemmerijck
Joseph Woodcock depencier	42	Norfolk
Guilliaume Tradewell m ^{re} d'hotel	23	Midlesex
Joseph Woodward cuisinier du Cap ^{ne}	35	Worstershire
Thomas Roome cuisinier du vaiss ⁿ	24	Cambridge
Robert Crawford quartiermaitre	22	Angus
Christofle Barran d ^o	19	Midlesex
Jean Fordington d ^o	42	Yorkshire
Guilliaume Nairne d ^o	18	Partshire
Thomas Weijenaere cuijper	25	Ostende
Nicolais Weyenaere d ^o	24	Ostende

Matlots

Thomas Meade	18	Essex
Alexander Smith	18	Angus
Francois Waijman	23	Midlesex
Nicolas Decostij	25	d ^o
Thomas Plum	22	d ^o
Henrij Legg	26	d ^o

Guilliaume Sumners	21	Kent
André Allen	28	Fife
Joseph Lafresse	20	Gallowaij
Guilliaume Maij	18	
Thomas Brinsbij	35	Norfolke
Joseph Wictson	20	d°
Guilliaume Wictson	18	d°
Edward Huggens	41	Corke
Edward Hollet	40	Dorcetshire
Arthur Jeshup	28	Devonshire
Guilliaume Roberts	22	Chester
Gabriel Moor	29	d°
Robert Shafter	32	Durham
Malmared Cemp	26	d°
Francois Shipard	22	Northumberland
Alexander Clarcke	28	Northertel
Alexander Crocker		
George Allen	43	Midlonden
Benjamin Barnes	26	Middelsex
Maximiliaen Raens	20	d'Ostende
Arnout Killebaij (a)	54	Brugghe
Matthijs Croon	28	Dunckercke
Jacobus Bootens	22	d°
Francois Anthone	24	d°
Anthone Defebure	48	Brugghe
Marinus Braem	32	Oostende
Andreas Courne	20	Oostende

Mousles

Jan David Corse

Garsons

Lieven de Boo	15	d'Oostende
Benedictus Maertens	13	d°

(a) doorgestreept.